

૬૯૩૪ શ્રી.

કાન્ત ગુપ્તા.

શૃંગાર રસથી ભરપૂર.

આર્યા.

કાવ્ય રૂપી માલતિનાં, કુસુમ શૃણી આ સુંદર ગુંથેલી;
કાળ ભાત્ર તે પાસે, સુખ સુરભીમાં કનક તણી વેલી.

રચી પ્રગટ કરનાર.

અમરેલી નિવાસી.

કવિ પિતાંબર ધનજી પ્રહલક્ષ્મી.

આવૃત્તિ ૧ લી પ્રત. ૧૦૦૦

મુંબઈ.

“આર્ય મુદ્રાલય” પ્રેસ કાલખાદેવીરોડ

વિક્રમાર્ક ૧૯૫૫.

કિંમત પાંચ આના.

૬૯૩૪

શ્રી.

કાન્ત ગુપ્તા.

શૃંગાર રસથી ભરપૂર.

આર્યા.

કાળ્ય રૂપી માલતિનાં, કસુમ શૃણી આ સુંદર ગુંથેલી;
કોણ માત્ર તે પાસે, સુખ સુરભીમાં કનક તણી વેલી.

રચી પ્રગટ કરનાર.

અમરેલી નિવાસી.

કવિ પિતાંબર ધનજી પ્રહલક્ષત્રી.

આવૃત્તિ ૧ લી પ્રત. ૧૦૦૦

મુંબઈ.

“આર્ય મુદ્રાલય” પ્રેસ કાલ્યાણદેરીરોડ

વિક્રમર્ક ૧૯૫૫.

કિંમત પાંચ આના.

શ્રી
ગુરુ મિત્ર સ્મરણ.

સ્વાત્મા પ્રતિઉક્તિ.

દોહરા.

અંગરૂપી આગારનો, અખંડ વાસી જેહ;
એહોંથી મમ હંસ શિખ, સાંભળ ધરી સનેહ. ૧

તન મન શ્રમ વિત લોભ તજિ, દેશાટણ મોજર;
સંગ રાખિ શુભ સ્નેહ થી, અરખ્યું જ્ઞાન અપાર. ૨

એવા આશા રામ સુત, રેવાશંકર નામ;
ધ્યાન તે તણું શુભ દિલે, ધરજે આઠે જામ. ૩

એ સમ તુજ હિત કર નહી, અવની અંખર એક;
તેથિ કદી તજતો નહીં, તુજનો ધર્મ વિવેક. ૪

કાળિદાસ કુળદિપકને, ડોસા વિરજ મિત્ર;
સોનિ મુળજિ સુત કાનજી, વરાણું પરમ પવિત્ર.

સંગ વસીને સર્વદા, સંગિત રસતું પાન;
અધિક સ્નેહસાથે કર્યું, કદિ નવ કર્યું ગુમાન. ૬

મિત્ર ધર્મ અસિપર કરી, ક્રીડા અપરંપાર;
એ સુ પરાક્રમથી નતું, બ્રહ્મત થતો લગાર. ૭

રે મમ જિવ શિખ તૂજને, અરૂપી અધિક અમૂલ;
તજીશને ને તુંકદા, થઇ જતાં શિર ડૂલ, ૮

સેવક પિતાંબરદાસ ધનજી. અમ્હણત્રી

વિજ્ઞાપના.

સૃષ્ટીનું સૌંદર્ય અને તેની અનુપમ રચના, તરીકે જૂતળ પરની અવનરી લીલા એજ પેદાના કરનાર કિરતારનું ખરું સ્વરૂપ છે. એ મહાન પિતાએ પૃથ્વી, પાણી, આકાશ છત્યાદિ પંચમહાભુતો અને તેના ભોક્તા તરીકે ન્યુનાધિક સત્તાને પ્રાપ્ત થયેલા જીવો, તેમાંપણ સર્વોપરી સત્તાને પ્રાપ્ત થયેલો એવો મનુષ્યદેહ પામવાને ભાગ્યશાલી થયેલો જીવ, જેની જરૂરિ યાતને માટે એ કૃપાળૂ પિતાએ કંઈપણ જાતની ન્યુંનતા રાખીજ નથી. જે અવનરી રચના વિવિધ પ્રકારના વૈમવ સહીત આપણે નેત્ર દ્વારાએ અવલોકન કરિયે છિયે. જેની અંદર અત્યાનંદ સમાયજાછે. પરંતુ વિદ્યાનંદ સર્વોત્કૃષ્ટ છે. કેમકે, એ નિરમળ, જન પ્રિય, તેમજ સુખકારક અને અખટછે. તે એટલેસુધીકે, મહાન મહાન વિદ્વાનો તો શું પરંતુ સરસ્વતીદેવી પણ એ વિદ્યાના વર્ણુનનો પાર પામી શકે નહીં, એમ કેવામાં લેશમાત્ર પણ સંશય નથી. વિદ્યા એહ પ્રકારનીછે. એશસ્ત્રમાં વિદીતછે. તેમા સંગીત વિદ્યા પ્રાધાન્ય પદ ધરાવેછે કારણ એ જ્યારે શાસ્ત્રાધાર પ્રમાણે તાલ સૂર નીયમાનુસાર સાજ સમૂદાય સાથે મળી નર અથવા નારી સમયાનુસાર રાગો ગોવામાં તલીત થાય છે., ત્યારે તે ગાનાર તેમજ શ્રોતાજનોને એટલો આનંદ થાયછે, કે સ્વર્ગનું સુખ અહીંજ હોય નહીં! એમ જણાયછે. અને તેનાયોગે કરી માણસ શ્રુતીશ્રુણ પ્રાપ્ત કરી શકેછે, એમ

ગાંધી વેદમાં કહ્યું છે. એજ રીતે પીંગળના નીચમાનુસાર એટલે ગણિતાદી દોશથી રહીત. તેમજ રંસાલંકારથી ભરપૂર કાવ્યો નીચમાનુસાર વાંચના તેની સમજુતી બુદ્ધિવટે જાણવામાં આવે છે, ત્યારે એ આનંદપણ સંગીતાનંદ સરખોજ થાય છે. તેમ ફળમાપણ એ વાંચનવિદ્યા સંગિત વિદ્યા સરખીજ છે. એવી મારી જ્ઞાણશાને અનુસરી મારા પ્રથમ પ્રયાસન આ (કાન્તયુક્તા) નામનું લઘુ પુસ્તક પ્રીય વાંચક વર્ગની સેવામાં મુકતા આનંદ પામું છું. અવકાશને વખતે કહેલું તેમજ પ્રથમ પ્રયાસ માટે મારે કબુલ કરવું જોયે કે દેખથી રહીત નહીજ હોય પરંતુ આપ વાંચન વર્ગ સુધારી વાંચશે. એવી આશા છે.

આ પ્રસંગે મારા જ્ઞાન સમર્પણ કરનાર સદ્ગુરૂ રેવાશંકર આશારામ કેજેમણે કાવ્ય કૃતિના ભેદ તેનુરહસ્ય છત્યાદિ ઉત્સાહ પુર્વક મને ભણાવ્યા છે. તેમને માટે તેમનો ઉપકાર માનવાની તક આ પ્રથમ જોગવાયે જતી કરવી એ મને વાજબી લાગતું નથી. તેમજ શાસ્ત્રી મણીશંકર પ્રાણશંકર જેમણે મને મુંબઈમાં આવ્યા બાદ ઘટતી સલાહ ને યોગ્ય મદદો આપેલી છે તેપણ આવખતે હું મારી સ્મૃતિ માહેથી વિસારી શકતો નથી.

સેવક પિતાંબરદાસ ધનજી. અમ્હક્ષત્રી

મેધદૂતસાર.

યાને

મનોરંજક કલ્પના તરંગ.

મહા કવિ કાલીદાસનું શુદ્ધ ગુજરાતી ગદ્યભક્ષ બાપાંતર
સારા વિદ્વાન લેખકની કસાયલી કલમથી
લખાયું છે.

કીંમત રૂ. ૦-૬-૦

સાંમટી ખરિદ કરનારને સારું કમીશન
આપવામા આવશે.

પ્રસીદ્ધ કરનાર

બાલુભાઈ કહાનદાસ મણીયાર ભાવનગરવાળા.

“આર્ય મુદ્રાલય” કાલબાદેવીરોડ મુંબઈ

શ્રી.

કાન્ત ગુપ્તા.

અથ નમસ્કારાત્મક મંગલાચરણ.

ઇંદ્રવજ્રા વૃત્ત.

જે સૃષ્ટિ પાળે અતિ પ્રીત ધારી,
જેની કૃતી છેક જણાય ન્યારી,
નામી અનામી સદગૂણુ ગામી,
એવા પ્રભૂને નમુ શીશ નામી.

ઉપજાતિ વૃત્ત. (આશિર્વાદાત્મક.)

સુસ્વેત વર્ણું પટશ્વેત ધર્ણું.
વિદ્યા સુભર્ણું ધિગિરા સુકર્ણું;
એ ભારતી ભારત વાસિયોને,
સહાય થૈ સૂખ સદા દિયોને.

માલિની વૃત્ત. (વસ્તુ નિર્દેશ.)

જય જય જગસ્વામી, ભસ્મ ધારી અકામી,
જય જય જગન્નાતા, સૂખશાન્તી સુધામી;
નકિ નકિ મતિમારી, અંધ પંથોધિ હુપ્તા,
ગુજ તણિ મદદેથી આ રચું/કાન્ત ગુપ્તા.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

કીડા કરી કાંમ સહસ્ર સંગે,
કનિષ્ઠિકે શેલ ગુલ્લા પ્રસંગે;
એ કૃષ્ણ લીલા કલ્પિકાશ્રયેયા,
સ્વાદિષ્ટ શૃંગાર રચું મુદેયા.

દોહરા. (અંથ પ્રયોજન.)

વિશ્વ તણી ખટપટ થકી, અમિત થયેલા જનન;
વાંચિ વિરામી, ચિત વિશે થાયે અતિ પરસન. ૫
વિરહ વ્યથા દંપતિતણી. અનુભવિ રૂડી રીત;
વિયોગ વામિનિનો થતાં, અટકાયે નિજ ચીત. ૬
નિજ છાયા સમનારિને, જાણી મન મોજાર;
દેશ વિદેશે વામિની, વિમુખ ન કરે લગાર ૭
વિરહ વ્યથા સહિ વામિની, કાયર બને અપાર,
તદપિ શિયળ ચૂકે નહીં, પિત્તાંજર નિરધાર. ૮

આર્યા (ગીતિ.)

નિજનિ સહનરી પ્રત્યે, સ્વામિ વિરહવરણે વિરહી વામ;
તેયિ કરીને આપ્યું, અંથ તણૂ શુભ / કાન્ત ગુપ્તા'નાંમ

શાર્દૂલ ચિકીડિત, વૃ-ત. (શહેર બરણન.)

આલી આ પુર આપણું સહકિલે, ઓપે સદાયે અતી;
જનતાં સર્વ જનોતણાં ચિત ઠરે, ખામીન એમાં રતી;
મંજુ મંજુલ પંથ પ્રૌઢ પળના, પાકા કરેલા ખરે;
એવું પૂર તણ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૦
વેપારી અગણિત વસે સરવદા, રે મસ્ત વેપારથી;
શ્રીમંતાદ તણી વૃધી દિનદિને, પામે પુરા પ્યારથી;
શ્રીમંતો દિનજન ઉદય થકી, પામેન ઔકાશ રે;

એવું પૂરતજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૧

હાટેહાટ બનર યૌવિધ લસે, માલો અમૂલી થકી;
ખાંમે ખાંમ ખરીદ દાર ઠઠરે, ખાંતે ખરીદે છકી;
હંમેશાજ બરાયછે ગુજરીયો, સંધ્યા શમે શૂભરે;

એવું પૂરતજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૨

પાળે પુત્ર સમી પ્રજા સરવદા, ઊમંગ ઊરે ધરી;
એવા પર્મ કૃપાલુછે મહિપતી, તેવું જુએછે ખરી;
શાસ્ત્રા ધાર ગ્રહી સુન્યાય અરપી, રાજ અતીરે ઉરે;

એવું પૂરતજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૩

શાળાઓ પણ ઠામ ઠામ દરસે, સૂશિક્ષકા છે ધણુ;
ગાંધર્વો સુ વરાંગના સુખ દિયે, સૌકાળ સંગિતતણા;
આશા કૈક પ્રકારની ઉરધરી, વીદેશિ વાસો કરે;

એવું પૂર તજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૪

મંદીરો મુદકારિ સૂધરમના, પ્રખ્યાતિ પા મેલ છે
રિધ્ધી સિધ્ધિ સહીત ધર્મ ગુરુઓ, સંકીર્તિ પા મેલ છે;
શાંન્તી શાન્તિ તમામ ઠામ દસ્સે, ખાંમી ન તેમાં ખરે;
એવું પૂર તજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૫

પશ્ચીમે સરિતા પુલીન ફરતાં, મંદીર મા દેવનાં;
મેળા ત્યાંજ ભરાય સૂ સમયના, સારી બને સેવના;
રાજે ઊપવને અપાર બગિચા, સૂ બંગલા સાથરે;
એવું પૂર તજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે; ૧૬

વાપી કૂપ તડાપિકા પુરપતે, કીધેલ છે કાડથી;
ચાહે દેશિ વિદેશિયો નિરખવા, દિલ્લી અતી દોડથી;
આભા ભા અતિશે પિતાંબર દિસે, સૌઠામ ખચ્ચીતરે;
એવું પૂર તજ પતી જઈ વસ્યા, વીદેશ માંહી અરે. ૧૭

ધતિ શહેર વર્ણન.

અથ મહત્ત્વર્ણન—પ્રથમ વરણા.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

આવી અલી રૂત વૃષા અતિવેગ સાથે;
દીધાંન દર્શ નિજને પ્રિય પ્રાંણુ નાથે
અંબુદ અંબર વિશે અવરેખિ આંખે;
જરે ઉચાટ ઉપજે અતિ પીયુ પાંખે; ૧૮
સવૈયા.

ખમ માળ કરી નિજ માળ મહીં, નિજ ઢાળ વ્યતીત
કરે સુરિતે;
જન જોહ વિદેશ વિશે વંસતા, સહુ તેહ સ્વદેશિ થયાજ પ્રિતે;
જન કાશિદ કાશિદ તાપ તણ, રૂત પાવસ રીત
વિચારિ ચિતે;
અલિનાથ વિદેશચિના વળિયા, નિજથી દિન પાવસ કેમ
વિતે!! ૧૯

ઘડિ સુર પ્રકાશ અપૂર કરે, ઘડિ અંબુદ ઓધયિ છૂપિ રહે;
ગરમી ગરમી સહિ પ્રાંણિ સહ, નિજ જર અતી અકળાપ રહે;
અહિં ને તહિંયાં નિરહોનિ ગતી, અતિ વેગ બરી દરસાપ રહે;
સહુ એ ચિનહો વરસાદ તણુ, પરખી જન મન મુદીત રહે. ૨૦

ગીતિ.

હંદ્ર તણી સ્વારીની, નકી આતકે છડિને લલકારી;
વિદિત થઈ દશ દીશે, તદાપન નાથે સુધી લિધી,
મારી. ૨૧

સવૈયા એકાવળી અલંકાર.

ઝડિ આવી અતી અભિમાન ધરી, અસુમાર સમીરનિ
સાથ ચડી;

અડિ ચોટ સલીલ વૃષાવિરહી, ન વિરામ લહે અલિ
એક ધડી;
ધડિ ફેટલિ દીન હશે ન સુજે, ધડિ આપણિ રાત્રિયિ બંધ પડી
પડિ મંદિર અંદર પીડ સહુ પતિની વિણુ વૈરિણિ પેખુ
ઝડી. ૨૨

માલની વૃત્ત.

સરવ દિશિ જણાયે, અંબુ અંબુ ભરેલી;
વસુમતિ બિજ ધરવા, કાજ ઉત્સુક થયેલી;
સરવ ગતિ થજો તે, પંક પંકે ભરેલા;
વિચરિત જન સર્વે, છત્ર ધારી ઠરેલા.

ઉપજાતિ વૃત્ત.

જાએ નલે વાદળિઆ છકેલી,
જાણે કરીણી નવ હોય ઘેત્રી;
અનંગનું જોર અતી વધારે,
પતી વસે આલિ વિદેશ મારે.

૨૪

શાદુન ચિટ્ટીડિત. વૃત્ત.

ધીરી ધીરિ ગતી ધરી સમિરઆ, સર્વ સ્થજે વાયને;
વૃક્ષેના રસ શ્રાવતો પજ પજે, કંપિત કરે કાગને;
કોકીલો હરિ સૂર ભર્પુર કરી, વિદુત અમ્કી ધણી;
આપી ત્રાસ અપાર આલિ હરિ લે, હાંમીજ હૈયાતણી. ૨૫

વસંતતિલકા વૃત્ત.

અિખે રવી ધિરણથી, અતિ શુષ્ક થાતી;
આશ્રીત પ્રાંણિ દુખિયાં, નિરખી દુખાતી;
પાવસ્સ પામિ ઉદધી, સમ દર્શ દૈને;
શૈવાલિની દુખ દિયે, રિપુ વુલ્ય થૈને. ૨૬

ગીતિ.

કોઇ કામિની કોડે, કુન્ને હિંડોળા ખાટ પતી સાથે;
 કોઇ રમે ચોપાટે, દાવ દેખિ સોગડી હણે હાથે; ૨૭
 કોઇ ગંજિફા લેને, રમે રતી ધરિ અધીક સુખ શાન્તે;
 નવ દંપતિ પરણેલાં, રમે સ્વવસુની નિકટ અમિત ખાન્તે. ૨૮
 કોઇ મલાર ઉચારે, નવિન નવિન સાળે મેળી પ્રીતે;
 નહીં સખી સુખ એવું, અનૂભવ્યું પતિસાથ વસી સુરિતે ૨૯

ચાંમર વૃત્ત.

દાવ દાવ વેલિ કાશ, અંકુરો લસે અતી;
 ક્ષેત્ર માહિ ધાન્ય છોડ, ની કનિષ્ઠ પંકતી
 ક્ષેત્રને વિકોકિ જેડુ. મૂદ પામિ મન્નમા;
 લાગિયાંજ ધાન્ય વૃદ્ધિ, ના અતી પ્રયત્નમા ૩૦

ગીતિ, (સ્મૃત્યલંકાર.)

નભ મહિ ધનુષ વિકોકી, યાદ થાય પ્રિય પતિ બૃકુટી દાસી;
 હાય! પતી નથિ પાસે, ઉર વૃદ્ધિ થાયે અતિશય બિદાસી. ૩૧

શિખરિણી વૃત્ત.

ધટા અંબૂદોની, ગિરિવરનિ માથે કુન્દિ રહે;
 અકાલીકા બૂમી, સ્પરશક રિ અન્ને જતિ રહે;
 ધડીમા અંબૂદો, વરસિ વણિ નૂહું રૂપ ધરે;
 વિયોગી વામાનાં, હૃદય હણુ તોશ્રાવણુ ખરે; ૩૨

વસંતતિલકા વૃત્ત. (સદેહાલંકાર.)

કાં તો યુવંતિ અવરે, પતિને કુસાવ્યા;
 કાં તો ઉરે નિજ તણો કંઈ દોષ લાવ્યા;

કાં કાર્ય કાંઈ અધુરાં, રહ્યાં હશેજઃ;
નૈતો વૃષાંતર વિદેશ, નહીં વસેજઃ; ૩૨

ત્રાટક વૃત્ત. (વાસકશર્યા.)

વપુ ચંદનથી ચરચીત કરી,
કુસમો તણિ માલ સુ કંઠ ધરી;
નિશિ મુખ ધ્વની નિરદોનિ સુણી,
રતિ આલય આલિ ધસે તરણી. ૩૩

ઉપજાતિ વૃત્ત. (બ્રાંત્યા પન્દુતી.)

પપીહ તું પીયુ પિયુ પુકારી,
આલાપ દાદર અતી ઉચારી;
પિડેછ શાને, ન સંયોગિણી છુ,
પતી વિયોગે દુખણી ધણી છું. ૩૪

વસંતતિલકા વૃત્ત.

આકાશ વીજ ચમકી, ચિતને ડરાવે,
કોકીલ નાદ કરિ ધીર સહુ તખાવે;
નાચે મયુર વનમાં, મધુ ગીત ગાતા,
વીયોગિ વામ સહુને સખિ કષ્ટ દાતા. ૩૫

અશ્રુ શ્રવે નયથી ન શકાય બાલી;
ભીંન્નય ઐષ્ટ ઉરજો દિનરેન આલી;
પુખ્તોનિ માળ લુપ્તો અળગાં કરીને;
બેઠી વિયોગિ વનિતા, મુખ કર્ધરીને. ૩૬

દાદર સૂર અતિશે, ચિતને ભમાવે;
ખંઘાત વૃંદ ઉડિને, વપુને સતાવે;
ઝીંગાર ઝિલ્લિ ગણના, જરિ ના સુણાયે;
પાવરસ વિહિં વનિતા, રિપુણી ગણાયે. ૩૭

ઉપેદ્રવજા વૃત્ત.

ધરી સુગંધી સુમનો શ્રુતીયે,
હરે ભરી ચંદનને પ્રિતીયે;
વિક્તાસ આગાર વિશે વસીને,
અયો પતી ચીત હરે હશીને.

૩૮

શિખરિણી વૃત્ત (અભિસારિકા,—કૃશ્ના.)

ઘટા અંબુદોની નભનિમહિ જામી અલિ અતી;,
છવાઇ નીશાછે દરશિત ન થાયે વપુ રતી
વિગ્રોહા વીજેથી, પ્રિતમ વિધિ સદ્ગંઢધિ ભરી;
અતી વેગે જાયે, અભિતથિ અભિસારિક ખરી. ૩૯

હાહરો.

પશુ પંખી જન મુદિત કર, મહિ તર જાતિ ભરનાર;
પિતાવિયો સજની વૃષા, સ્વામિ વિના દુખધાર. ૪૦

ધતિ વર્ષા.

અથ શરદ વર્ષાન.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

મંજૂલ માસ સજની, દુખિયાજ જાયે;
ઝિદાસિ ઊરથિ ઘડી નહી, દૂર થાયે;
આવી સુશર્દ તદેખી, પતિના પધાર્યા;
આ જેઠિ હું સદનમાં હિણુ ભાગિ ભાર્યા. ૧

છપય.

અંબર અમળ થયુંજ, હીમકર વિમળ પ્રકાશે
કુપ સર વાપી સરિત, સલીલ સ્વચ્છ અતિ ભાસે;

ઉપખતી વૃત્ત.

આનન્દ દીનો નથ રાત્રિ દેરા;
વળા સહને પ્રિયજે દસરા;
વદે જનોવાત વિલાસિ એની;
પિડાત એ વિહિં વનીન એની.

૭

માલીની, વૃત્ત.

નિધિ નિજ ઉતપાતી, છોડીને શાન્તિ પામ્યો;
ધરિ ધિરજ મરાલેં, તાલવીયોગ વામ્યો;
જલદ સમર જીતી, માંન શર્દેંદુ પામ્યો;
વિરહિ વનિત શીરે, મેનલેં સૈન્ય આમ્યો.

૮

શિખરિણી, વૃત્ત.

યુવતીને આશ્યેં, હિમકરનિ આભા અતિ લસે;
વળા અક્ષુ ઝોમાં, સફરિ અરનાઇ વર વસે;
રૂડી નાસીકાનો, તિલકુસુમ આકાર અભિજ્ઞે;
પ્રભા ખંદુકોની, અધર પર રાજે અધિક જ્ઞે. ૯
દશાંનોની માંહી, રમણિક પ્રભા કુંદનિ નકી;
સુવાક્યોની વીણે, અમરત મધૂતાઇ છલકી;
સરોજોની તુલ્યેં, ચરણુતળિનૂં કોમળ પાણ્યં;
ફરે એવી રીતેં, શરદ, નિરખી દુઃખિત બાણ્યં. ૧૦

માલિની, વૃત્ત.

વિપિન વિપિન વેલી, વૃક્ષ વૃક્ષેં જરેલાં;
ફળ ફુલ થકિ ફાલી, જન્નમંનો હરેલાં;
ફરર ફરર ફેંકે, વાયુને વૃક્ષ ડોલે;
ખગ ગણુ કણુ કાળે, કુંડિયોનેજ ફેલે;

૧૧

ગીતિ.

કણે ભરેલા સાંઠા, કંજ છોડને કુસુમ ગુચ્છ રાજે;
તેને શરદ સમિરઆ, કંપાવે સખિ રિપુ બનિને આજે. ૧૨

શાદુલ બિક્રીડિત; વૃત્ત.

દારા દીન દિવાળિના નિરખિને, હૈયે હરખખાય છે;
આગારો અતિ ઓપિતા ઠરણુની, તૈયારિને ચ્હાયછે;
સ્વામીસંગ અગાશિમાં ઉમંગથી, રૂડી હવાને લહે; ૧૩
વીયોગી વનિતા સદા વિરહની, દાવાગ્નિયે તો દહે.
વેશ્યા રીજવવા રસીક જનને, રાગો રડા ગાયછે;
સૂણી સૂણિ રસીક દંપતિ ગણો, ખૂશીખુશી થાયછે;
લહાવો ખુબ લાઘ રહી શરદનો, જે સ્વામિ સંયોગિણી
વીયોગી વનિતા સદા વિરહના, તાપેં બજેરે ઘણી. ૧૪

વસંત તિલકા, વૃત્ત.

દીવાલિના દિવસ આ, પ્રિય દાસિ આબ્યા;
આગાર ઓપિતઅતી, યુવતેં બનાબ્યા;
સર્વ સ્થળે દિપતણી, વર માળ દીપે;
પુરૂષ જેમ નિગ્ગની, યુવતી સમીપેં. ૧૫
સ્વામી વિનાં સરવએ, દુખ દાય લાગે;
વીલોકતાં મન મહી, મનમથ્ય જાગે;
સૂવં શયેં સદનમાં, મુજને ગમેના;
વિહાગિન ધૂપ ધડિયે, મુજને તજેના.

ઉપેંદ્ર વજ્રા, વૃત્ત.

દિવાવળા હાટ બજાર શોભે;
વિલોકતાં દીલ અધીક શોભે;

વહી પુજી સાકર પાંન વેચે,
નવીન નામાં ભલિભાત ખેંચે. ૧૭

હડા હડા રાગનિ ખાંત ધારી,
ભરે સભાજનન મુદીત કારી;
સુગાયકો ગાય રૂડી રિતેથી,
હનાંમ લે જાય ગૃહે પ્રિતેથી. ૧૮

અરેસખી આજ અવાસ માંહીં,
દિવાળિ નૈ, સર્વ દિનોનિ માંહીં;
ગુણી ગુણી નાથનિ પાસ આવી,
પ્રુશી થતા રાગ રૂડા સુણાવી. ૧૯

પરંતુ સ્વાંમી પરદેશ ભારે,
અવાસ સુનો નકિ તેધિ આરે;
વિલોકતાં મન અતી મુંજયે,
પતી વિનાં દાસિ દિવાળિ જાયે. ૨૦

સખી રૂતુ શર્દ અતી રસીલી,
પરંતુ સ્વામીવિણ હૂંજ વીલી;
પતી પતીજીભ સદા જપેછે,
વિયોગથી કાય અતી તપેછે. ૨૧

શિખરિણી. વૃત્ત.

નિકેતે, નીકેતે સરવ નરનારી પ્રુશિ રહે;
નવા દીનો જણી, લુપણુ ભલિ ભાતે ધરિ રહે;
પતીને પિસેં છે, મધુર મધુરાં ભોજન અતી;
અલી એવી રીતે, સુખણિ થહનાહૂં કદિ રતી. ૨૨

સુરાગારે રનેહે દરશનનિ કાળે યુવતિયો;
કરીણીની તુલ્યે, ગતિ કરતિ જાયેસ્કુર તિયો;

કરી કોડે દરેા, સદનનિજ આવે મલપતી;
અલી એવી રીતે સુખણિ યે નાહું કદિ રતા. ૨૩

ઉપેંદ્ર વળા, વૃત્ત.

નથી નથી આશ બચ્ચાનિ દાસી,
હરે વૃધી પામિ અતી ઉદાસી;
પ્રુશી મહીં એક ધડી ન જાયે,
પતી વિના શરૂથિ દદં થાયે. ૨૪

વિતી ગછ ઔધિ પતી ન આઠ્યા,
વળી પ્રિતી પત્ર નહીં પઠાઠ્યા;
વિવીધ શંકા હર ના સમાયે,
પતી વિના શરૂથિ દદં થાયે, ૨૫

હશે ન કાંઈ વપુતો બિમારી,
મયા ન વ્યાંથો દુરતો પધારી;
પરંતુ એ કેમ કહી શકાયે,
પતી વિના શરૂથિ દદં થાયે. ૨૬

ભણું થણી પત્ર પરંતુ તેની,
બળરૂ નથી કાંમ તણીજ બેની;
ગતી મતી મન તણી મુગાયે,
પતી વિના શરૂથિ દદં થાયે. ૨૭

કરું સખી કેમ મને ન સુજે,
વિચારતાં આ નિજ જીર પ્રજે;
શિ રીત વાલી ધિરનો ધરાયે,
પતી વિના શરૂથિ દદં થાયે. ૨૮

જનો પ્રસંગે પરદેશ વેઠે,
ન હોય કાંયે કદિ આંનિ પેઠે;

ન આમ પત્રો રિતિ ભૂલિ જાયે,
પતી વિના શરદી દર્દ થાયે. ૨૯

ઘટે ઘણા ઘાટ ધડી ધડીહું,
નિરાશ થૈ બેસું રડી રડીહું;
નિશે નહીં સૂખનિ નિદ્ર થાયે,
પતી વિના શરદી દર્દ થાયે. ૩૦

પુરી રિતે ભોજન નાજ ભાવે,
ધડી ધડી અંબક અશ્રુ આવે;
શ્ચીર શૃંગાર નહીં સમયે,
પતી વિના શરદી દર્દ થાયે, ૩૧

દેહુરો.

મધુ મુદ કર હિમકર ઘુતિદ, મિન ત્રાતા સુખ કાર;
વિતાવિયો સજની શરદ, સ્વામિ વિના દુખ કાર. ૩૨

ધતિ શરદ.

અથ હિમન્ત વર્ણન.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

હીમન્ત હીમત ધરી, હિમ હીમ લેતી;
સાથે સમીર શિતને, મહતાઈ દેતી;
કંપીત કાય કરતી, અલિ આવ ફેલી;
વામીનિ વૃત્તિ મદને કરતીજ ઘેલી; ૧

આંનર વૃત્ત.

હીનતો લઘુ ગયા, ગુરુ થય નિશી અતી;
વામિની વિનોદમાં, વિલાવરી વિતાવતી;

સુખં સુખં સાદિન્નેનિ સેજ ને સજી ભલી;
કેલિ કંથ સાથ કાડથી કરે હજી મળ્યા. ૨

ચુમ્બને અત્રીંગને પૃસ્વેદ થાય સૂરિતે;
ટાઢને ગણે ન લેશ માત્ર તે કદી ચિતે;
આવશે ન વખત આ નિકેત નાથ જો સખી;
નીજ અંત આવશે હિમન્તથી યદ દુખી. ૩

નારાય વૃત્ત.

જિણ્યાં જિણ્યાં દુકૂલને, શ્રિમંત સૌહારિને;
ધરેજ ગાઠ ગાઠ ગર્ભ ગર્ભ હર્ષ ધારિને;
મુદીત મત્ર દંપતી અતર્લિપે વપૂ પરે;
વિયોગિ વામને ખચીત શત્રુ આ હિમન્તરે. ૪

પવિત્ર પાક બૌ પ્રકાર ના કરી સુભાભિની;
ધરે પતીનિ પાસ આજ રીતિ એ તમામની;
હિમન્તને હઠાવિદે રતી રમી અપાર રે.
વિયોગિ વામને ખચીત શત્રુ આ હિમન્તરે ૫

વિલોક્ષિ માત તાત નીજ પુત્રિ મુગ્ધ વેશમાં,
કરી દિયેજ શિઘ્ર લગ્ન દેશ કે વિદેશમાં;
અલી છ રીન એવિ મુગ્ધ કેલિને અનૂસરે;
વિયોગિ વામને ખચીત શત્રુ આ હિમન્તરે. ૬

માલીની, વૃત્ત.

નવિન નવિન વૃક્ષો, ધાન્યથી પુર્ણ રાજો;
અધિક નમિ રહેલાં, વાતથી પાત ગાજો;
ખગ ગણ્ય વર ક્ષેત્રો, પેખિ મુદીત થાયે;
કથુ ભરિત મુડોડા, ખાંતથી ફેલીખાયે. ૭

ખુશિ ખુશિ ખુશિ થેને, ખેડુનો પોંઠ પાડી;
 તિલકણ મહિ બેળા, ખામ છે ખુખ દાડી;
 મધુ મધુ ગિત ગાતાં, કાપણીતો કરેછે;
 મૃગ ગણ પણ પ્રીતે, દાવ દાવેં દિસેછે. ૮
 નિરખિ નિરખિ તેને, અંગ કંદર્પ ફેલે;
 સહિ સહિ પિડ તેની, નેણથી નીર રેલે;
 પણ પતિ નવ આઠ્યા, દીન શી રીત જાયે;
 હિમંત હિમત મારી, હારિ હર્ષિત થાયે. ૯

સેનિકા વૃત્ત.

શીમ માંહિ શેરડી અતી ભરી,
 તેમ પૂરની વિષે મજે ખરી;
 સ્વામિ વાણુ તે સખાસિ કામની,
 ખામ ખૂશિથી સંયોગિ સ્વામની. ૧૦

શિખરિણી વૃત્ત. (સૂરતાંત)

રતીના યાકેથી, થકિત થકને સૂંદરિ અતી;
 અતી ધીરી ધારી, ગમન કરતી જો સખિરતી;
 ઉરોજો જો તેનાં, વિગળિત જણાયે દુર થકી;
 કપોલે દંતોના, દિરધ ક્ષત દીપે નકિ નકી. ૧૨
 તથા અક્ષુ તેની, અરણ્ય અતિ જાળગરણથી;
 રતીની ખૂશાલી, ઉર છુપિ છુપાવી જતિ નથી;
 અહા! આલી એવું, સુખ કદિ ન ખમી નકિ કહું;
 હિમંતે હૈયાંની, હિમત હરિ લીધી નિજ સહુ. ૧૨

સવૈયા, (મુગ્ધાનું સૂરતાંત.)

હંસ ઉદીત થયે રતિના અતિ, યાક થકી થકિ મુગ્ધ યુવંતી;
 મુકુર મૂખ સમીપ ધરી નિજ, ઓઘ વ્યથીત અતી નિરખંતી;

પીન પયોધરના નખ ક્ષન્તજ, પેખતિજે સખિ પ્રીત ધરંતી;
 દ્રાષ્ટ વિલોકિજ આપણની વણિ, મંદિર બારિ બિડીજ;
 [હસંતી. ૧૩

સવૈયા (નવોઠા.)

કળથી નિજ કામિનિના ચિતને, પતિ ગાળિ અતી પ્રિય વ્રાત કરે;
 પણ તે મુખથી નવ લેશ વદે, રતિ કારણથી મન માંહિં ડરે;
 પતિ સત્વર સૂઝ રહે શિ રિતે, હર એમ વિચાર અપાર ધરે;
 સ્મરિ ધીર પતી રતિ સ્પર્શ કરે, પણ કાર કરે ન, વિઠાર કરે. ૧૪

ઉપેદ્રવજા વૃત્ત.

હિમન્ત તો આલિ હઠે ભરાણી,
 હરેઠ વાતે કરતીજ હાણી;
 રૂડી રિતે મંજન નાજ થાયે,
 અમંજને અંધુ ન પાન થાયે. ૧૫

પુંજ પતીની છબિ પૂરિ પ્રીતે,
 હરે પતી ધ્યાન ધરં સુરીતે;
 પુરે પુરી તેતણિ જાણુ તુંને;
 નિયમ એવા અધરાજ મુંને. ૧૬

વિકટ્ટ એ વૃત્ત થયાંજ આજે,
 વળા શિરે કામનું વૈર ગાજે;
 સુજે ન યુક્તી લવ લેશ તેની,
 હવે મુઝાગિ અતિ એથિ જોની. ૧૭

નિરોણુથી સ્નાન કદાચ થાયે,
 પરંતુ વાયુ શિતશીત વાયે;
 શિશ્નહતો આજ સુધી હિમન્ત:
 થયો હવે તો સજની મહંત: ૧૮

સહી સહી એવિ વિકટ્ટ રીતી,
 નિભાવવી વૃત્તનણીજ નીતી;
 ન ફેર એમાં લવ લેશ થાયે,
 શરીર એથી નિજ સુકિ જાયે. ૧૯

હિમન્તની તાઢ સહી સહીને,
 સમીરની શીત લહી લહીને;
 સહીલસનો સખિ સહિયાંજો,
 ઉલ્લપિછિન્તાં સરિમાં રિયાજો. ૨૦

દિને દિને વૃદ્ધિ હિમન્ત ફેરી,
 કળાયછે કાય વિશે ધણેરી;
 હવે સખી નાથ ન દર્શ દેશે,
 હિમન્ત નિજ હંસ હરીજ સેશે. ૨૧

શાર્દૂલ ચિકીડિત વૃત્ત.

(મુગ્ધા વામકશર્યા.)

રીશૂતાઈ વિસારિ યૌવનવિશે, લુબ્ધિતથયેલી ત્રિયા;
 ધારી ઊર પતી વશીકરણી, ઉત્કર્ષ વાતો ક્રિયા;
 આતાં પ્રોઢ પ્રદોશ શૈલ્ય હરણી, દૂશાલ ઉણિયુક ગૃહી;
 ધાયે કેલિ લુવન મૂદિત મને, આતુર્યતાની સહી. ૨૨

અસંતતિસકા વૃત્ત. (પ્રેયાલંકાર.)

સ્વામીનિ સંગ વસિને, યુવતી વિહારી;
 ગાળા હિમન્ત તણિ સૂ, રજનીજ દારી;
 દ્રોહેયિ કેલિ કરિને, સુખ જોહ માણે;
 ક્યારે મળે સુખ મને, સખિએ પ્રમાણે. ૨૩

માલિની વૃત્ત. (આવૃત્તી દીપક અસંકાર.)

વિરહિણિ વનિતાની, પીડ હીમન્તની તે;
વિરહ અનુભવેલી નારિ જાણે નકી તે;
કડછિયિ કટુ માહૂં, નાજ જાણી શકાયે;
ખચિત સજનિ એવું, જાણિ લેવું સદાયે. ૨૪

ઉપેન્દ્ર વજ્રા વૃત્ત. (અક્રુમાતિ સંયોજિત અસંકાર.)

ખુલી કરે ખારિ નિકેત કરી,
ત્વરીત હીમન્ત લિયેજ ઘેરી;
શયા તણે સ્પર્શ કરેજ ત્યાં તે
અનંગ આલી પ્રદિપેજ માતો. ૨૫
સહી સહી એવિ વ્યથાજ થાકી,
નથી નથી કાંઈ રહીજ બાકી;
તથાપિ સ્વામી હરગીજ નાબ્યા,
વિદેશમાં વાસ સદા બનાબ્યા. ૨૬

હાહરો.

સુગુણ ગણે સ્ત્રી મુદિત કર, ધરણી ધાન્યદ જોડ;
સ્વામિ વિના સજનીવૃથા, હિમન્ત વિતબ્યો તેડ. ૨૭

ધતિ હિમન્ત.

અથ-શિશીર.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

વીલોકિ વાટ વિતિયા ત્રેય કાળ દાસી;
આબ્યો ન અંત દુખનો, ન મટી ઉદાસી;

અંગે સુરંગ તનિયો, ક્ષિણતાઈ ધારી;
સ્વામી વિના શિશિરથી, ભય પામું ભારી. ૧

ધંદ્રવળા વૃત્ત.

ઈદ્દ થકી રતિ દિપીત જેમ,
ધાન્યેં લસે ક્ષેત્ર તમામ તેમ;
શૈવાલિની શર્દ મહોજ જેવી,
દક્ષ સમૂહે મહિ આજ તેવી. ૨

શાર્દુલ ચિકીડિત. વૃત્ત.

વાયુ શીતથિ સિન્તકાર થઈને, વર્ણ્યા અધૂરે પડે;
કાયા કંપિ, રૂવાં ઉઠી ઉઠિ અને, દંતો અતી ઠરકડે;
આપે યાદિ રતી તણા સમયની, શીશીર રે આ સમે;
સ્વામી પાસ નથી સખા ચિતજ આ, સુદૃઢ મારીદમે. ૩

અંદાકાન્તા વૃત્ત (બ્રાંત્યાપન્દુતી અલંકાર.)

આવે શાને સદન નિજને, પાપિ શીશીર દોડી;
પીડેછે શા સખખ નિજના, અંગને શર્મ છોડી;
શોકાબ્ધીના અપુર પુરમાં ડૂબતી જાઉં છું રે;
સંયોગીણી નયિ વિરહથી, વ્યાકુળા થાઉં છું રે ૪

સવૈયા.

હામ ધરી ધર હામ કરી કરિ, હામ તમામ વિરામ અગારે;
સેજ સજ મખમદલ તણી, સુદુશાલ વિશાલ ધરે પુર ધ્યારે.
શૂભ અલીંગન ચુમ્બન સ્પર્શની, અંદર મૂખ સિકાર ઉચારે;
સિકર કાય રતી શ્રમનો વર, તેહ શિશીરનિ બીતિ શિ ધારે.૫
હેમ પલંગ પરે મખમદલનિ, સેજ બિછાવિ ઉમંગ ધરીને;
સર્વરિ અંદર સ્વામિનિ સંગજ, ફેલિ કરે વર અંક ભરીને;

ચાતુરતાઈ અપાર ધરી પદ, આંટિ લિયે અતિ જોસ કરીને;
શીશિર શીરિત એ યુવતી ઉર, ભીતીદ્યે, દુર રેજ ડરીને. ૬

ઉપજાતિ વૃત્ત

હિમન્તમાં પિચ્છ રહીત થતાં,
મધૂર જે જીર અતી દુખાતા;
પામી કળા નૌતમ તે, શિશીરે,
વદે વને વાંણિ મધૂ અતીરે, ૭

શાર્દૂલ ચિકીડિત વૃત્ત. (મુગ્ધાનું સૂરતાંત-)

કેલીમાં સિતકાર સાથ અધરો, છેદાયલા જે દિસે;
ઉરોજે નખછેદ મર્દન તણા, બેઠેલ આલી લસે;
તેને વારમવાર ચાતુરિ થકી, વીસોકતી વામની;
ત્યાગે ભોગ વિલાસનું લુવનજે, દ્રષ્ટી કરી આમની. ૮

સચૈયા.

સેજ પલંગનિ જીપર ઉન્તમ, સેજ સુધારિ અધીક ઉમંગે;
નાથયિ અંક ભરીજ નિશંકથિ, મસ્ત બનૂંરતિના પુર રંગે;
મુખ થકી સિતકાર અતી કરિ, દંતયિ દંત બિડું મુપ્રસંગે;
કયે દિન શીશિર અંદર એ રિત, સૂખ લગિં વસુ જાંમ અભંગે. ૯
વિચરેલ વિદેશ વિશે જનજે, સહુ આવિ વસ્યા નિજ દેસ વિશે;
અસરીર ઉદીપન સાજ અતી, સહુ વાંમ ધરે નિજ અંગ વિશે;
લપટાઇ ગજે નિજ નાથ તણે, સ્થિત થૈ શુભ સેજ પલંગવિશે;
ઋત શીશિરની રજનીનિ વિશે, રતિ નાથ ભજે ઉછરંગ વિશે. ૧૦

ઉપેંદ્રબળા વૃત્ત.

ઉનૂં કરી નીર પતી નવારી,
કરો થયા ના નિજ શૂભકારી:

- અખોટિયું નાથનું ના સુધાર્યું
અલી ગયું આયુષ વ્યર્થ મારું. ૧૧
- ભલાં ભલાં ભોજન ભાવ ધારી,
શિશીરમાં સુરિતથી સુધારી;
જમાડિયાના પતિ શું ઉચારું,
અલી ગયું આયુષ વ્યર્થ મારું. ૧૨
- કરે કરી પાન ખિડી પ્રીતીથી,
દિધી ન સ્વામીકર સૂરિતેથી;
વિયોગ વ્યાધી શિરિતે વિસારું,
અલી ગયું આયુષ વ્યર્થ મારું. ૧૩
- પતી રિસાચે ત્રિયતો મનાવે,
વિનંતિના વાક્ય જિજ્ઞાસા લાવે;
લિધું નહીં એ રિત સૂખ ચારું,
અલી ગયું આયુષ વ્યર્થ મારું. ૧૪
- પક્ષંગ માંહીં પતિ સાથ પ્રીતે,
સુતી ન નીશી સમયે સુ રીતે;
રતી તણૂ સૂખ લિધું ન સારું,
અલી ગયું આયુષ વ્યર્થ મારું. ૧૫
- લિધું ન આલીંગન નાથ સાથે,
લિધું નહીં ચુમ્બન કોદિ નાથે;
શિશીર જનશે પતિ વીણુ ધારું,
અલી ગયું આયુષ વ્યર્થ મારું. ૧૬

વસંતતિજકા વૃત્ત.

સંયોગિ સુંદરિ સહુ, નિજ સ્વામિ સંગેં;
કેલી કરે નિષદિને, અતિશે ઉમંગે;

શીશીર ત્યાંથિ સટકી અટકીજ આહી;
કાંમ પ્રભોધિ દુખદે, નિશિદીન માંહી. ૧૭

શીશીરને ચિતજબે, મળિ સંપ કીધો,
સૂજે હવેન સજની, જરિ પંથ સિધ્ધો;
કાચે પલંગ સદને, સહુ કાંમ કાંમે;
ફેલાવ ફેલ સહિતે, કરિયોજ કામે; ૧૮

પોઠૂં પતંગ પણ ત્યાં, નવ પોઠયું જાયે;
પૃથ્વી પરે પણ નહીં પડખૂં ઢળાયે;
પાવક પાવક સહુ, થળ કેમ જાણે;
શીરીત રાત્રિદિન જાયજ એ પ્રમાણે! ૧૯

આવ્યો જણાય સજની, નિજ અંત કાળ;
એવોજ નીજ ઉરમાં, પડિ ગેહ કાળ;
માટે કહુંછ મુજને, કદિ કાંઈ થાયે;
મંદીર મારું તુજનું ગણવું સદાયે: ૨૦

તે કુરં કારણુ તને, કહું જ્યેન મારી;
કીધીછ નીજ તણિ તેં, બરદાશ સારી;
કાઢ્યા દિનો પતિવિના, બરતાં હસાસા;
તેં આપિયા દિવ થકી, મુજને દિલાસા. ૨૧

તેથી કરી સદનની, હકદાર તું છે;
તેમાં કદી નિજ તણાં, જન કોઈ પૂછે,
તેકાજ લેખ તુજને, લખિ હૂંજ આપું;
માથે પતી મુદરિકા, તણિગોર છાપું. ૨૨

તોયે પતી પરધરાથિ, ગૃહે પધારે;
તે દીન લેખ રહતો, ગણવોજ તારે;

દાસી નથી ગણુતિહૂં, નિજ બેન જાણૂં;
ખીજાં સગાં નિજતણાં, રિપુઓ પ્રમાણૂં. ૨૩

લીધાંછ સૂખ રતિનાં, અતિ અદપ દાસી;
તેમજા અદપ પળ તો, રહિ સંગ સાચી;
તેનું ન કાંઈ, પણ જો કુવિયોગ થાશે;

તો વિશ્વ આ વિષ રૂપી, પતિ નેજ થાશે. ૨૪

ઘેલી થઈ નયનથી, શિદ આંસુ લાવે;?

ક્યાં એમ વાત કરતાં, નિજ મૃત્યુ આવે;?

આતો જરા સમય સૂચક વાત કીધી;

ત્યાં તેહ વાત નકિતે, મન માનિ લીધી! ૨૫

બહાલી રડે ન જરિ તૂં, નિજ સમ્મ તૂંને;

શાન્તી જરા શરિરમાં, દરશાય મૂંને;

આપે જરા તું મુજને, નિર બેન મારી;

જેથી રિયતી શરિરની, સુધરેજ મારી. ૨૬

હીંમત તૂજનિ સદા, અતિ શ્રેષ્ઠ આલી;

આ સેજ વાતનિ મહીં, દ્રગ આંસુવાળી;

દેખી વૃધી દુખતણી, નિજ જીર થાયે,

માટે ઉદાશિ ઉરના, ધર તૂં જરાયે. ૨૭

દોહરો.

વપુ ઉપ ભોગિ સુરસજનક, દંપતિ મદન પ્રદીપ;

વિતાવિયો સ્વામી વિના સખિ શિશિર તું સમીપ. ૨૮

ધતિ શિશીર.

અથ વસંત.

વસંતતિલકા વૃત્ત.

આલાપ ચારિ નવિઆ, કરિજો ચકોરે;
શીખાંડિ કોકિલ અતી, ગરજો સજોરે;
શીરીત ધીર સખિ, સ્વામિ વિના ધરાયે;
આ રતુરાજ નિરખી, મનહું મુઝાયે. ૧

કિરીટ વૃત્ત.

આત્રનવાં પલવો વર મોરથિ, શોભિત ઉપવને વન અંદર;
ગ્રામ જુઈ ગુલાબાસ ગુલાલ, પત્રાસ વિઝાસિરિયાં અતિ સુંદર;
ચાતક પીક ચકોર શિખી ગણુ, કાનન અંદર નાદ કરે વર;
આવિ વિપન્તિ વૃધી કરણી, સુવસન્ત વિલોકિ સખી ઉપજે ડર.૨

છયય.

વિપિન વનહિ સમ દિસે, પલાસ પ્રસુન સમુદાયે;
વસુધા છાઇ રહી, ગુલાબનિ ચકી સદાયે;
કુસુમ શરો સજિ સજી, સજનિ કુસુમાયુધ આવે;
માને નહી જરાય નીર દય થઇ રિખાવે
વંજિ કોકિલ શોર બકોરને, સુણિ અઠળા જાંજીરથી;
ધ્રુવ સ્વામિનિવીણુ વિશેશકું, આકુસમા ઠર કૂરથી. ૩

મનહર.

વન ઉપવન વર, વેલિ વેલિ તર તર;
નવિન નવિન પત્ર, પ્રસુને ભરીત છે;
સુંદર સુંદર સર, સુંદર સુંદર નિર,
કંજ મન રંજનિત, ખિલેલાં સુરીત છે;

શિત શિત મંદ મંદ, સુગંધિ સુગંધિ વર,
સમિર સમિર દશ, દિશિ પ્રસરિત છે;
યુવતિ યુવતિ કાય, મદન મદન ભરી,
વસન્તનિ અંદર સજનિ એવિરીત છે.

૪

કુસુમ સમુદ રસ, ભ્રમર સ્મરિત સુમિ,
મુદ બનિ મધુ મધુ, ગુંજરવ આદરે;
રસાક્ષ રસાક્ષ પિક, સમુદાય મળિ મળિ,
કરતિ ક્રિડાઓ મધુ- મધુ ટહુ કાં કરે;
સર સરિતા પુલ્લિન, નિરખિ નિરખિ નિત્ય,
સારસ મરાલરી જે, સફરિ ક્રિડા કરે;
નિશિ સુખ કારિ દિન, રમ્ય જાય વસન્તના,
સખિ પતિવીણુ નિજ, નેણુ આંસુડાં જરે;

૫

સમિર સમિર ચાલિ, રલ્યા ચડિ ચોટ સાથ,
અનેક પ્રકાર તણિ, સુગંધિ પ્રસારતો;
શિશિર હિમન્ત તણિ, રજની ઘટીજ ગષ,
વન ઉપવન આભા, દરસે અપાર તો;
મહાન્ત મહાન્ત નર, ગાની મુનિ મનવૃત્તિ,
વિલાસનિ અંદર, વણુધિ ઠાર ઠારતો;
અશરિર આણુદ્ધરિ, સજ્જની ના ધીર જરિ,
પ્રાણુ લેશે વસન્તનિ, નિશિ નિર ધારતો;

૬

વસન્તતિલકા વૃન્ત.

વીલોકિ વાટ ઉરમાં, નહ્યાટ માયે;
સૂખેયિ સેજનિ-વિષે, જરિના સુવાયે;
વીતે કદી દિવસતો, રજનીન વીતે;
આલી વસન્ત પતિની, વિણુ કેમ વીતે?

૭

શાદુલ ચિકીડિત વૃત્ત.

ધારી જર જમંગ દખતિ અતી, હતાશનીમાં રમે;
ચૂવા ચન્દન અર્ગળ રધિરના, સૂરંગ માંહી જમે;
હોરી ગાય મુહર્વથી ભલભલી, માતાં થઇ મનમાં;
એહતાશનિ નાય વીણુ વિતવી, તાપો સહી તનમાં. ૮

વીતી જય વસન્ત વાલિસજની, સ્વામી વિનાતી ખરે;
આધી વ્યાધિ ઉપાધિના સમુદથી, દુઃખી અતી હૂં અરે;
કોકીલો જમરો કપોત શિખિને, મેનાં સ્વરો સાંભળા.
એભાંની બનિ બેન એન લવના, કાયા મુજયે બળા. ૯

ઉપજાતિ વૃત્ત. (લાઝાનુપ્રાસ.)

સંયોગિણી સુંદરિ જેહ આલી,
વસન્ત તેને અતી હોય વાલી;
વિયોગિણી વામિનિ જેહ કાયે;
વસન્ત તેને રિપુ તુલ્ય હોયે. ૧૦

શાદુલ ચિકીડિત વૃત્ત. (વિનોકિત અસંકાર.)

જે યુવતિ વસન્તમાં નિજ પતી, સંગે રતી નારમી;
જે સ્ત્રીથી સ્વપતી વસન્ત રતુમાં, કેલી કરે નાનમી;
એવી યુવતિ જેહ આ જગતમાં, હોયે સખી માહારી;
તેનું જીવિત વ્યર્થ છે ખચિતરે, ખામીન એમાં જરી. ૧૧

વસન્તતિલકા વૃત્ત. (પ્રોષિત નાયક.)

સૂવર્ણુ તુલ્ય સુમનો, ગુહથી ભરેલા;
મારત મંદમયથી, નમિ જે રહેલા;
એ આત્ર વૃક્ષ પથિની, નજરે પડે જ્યાં;
આહા! અનંગ શરકે, મુરછિત બને સાં. ૧૨

માલીની, વૃત્ત.

મધુકર મુદમાતા, પુષ્પ પૃષ્ઠે પડીને;
 સુભગિત રસ યુગ્મે, રણિદીને અડીને;
 સમિર થકિ નવીનો, પદ્મ નયે ચળાળે;
 નિરખિ પતિ વિનાતે, આલિ થે આંધળાળે. ૧૩

વસંતતિલકા વૃત્ત.

અંબુધિ આલય શિતાં, સુરિતે કરીને;
 ઓપે યુવાંતિ અધરો, મન મુદ્દ બરીને;
 પુષ્પો તણા નિજ શિરે, શણગાર ધારે;
 સૂગંધિ તદિ ખિન કૂચ બરે સુખારે. ૧૪

શાર્દૂલ ચિકીડિત વૃત્ત.

ને કામાંગ જુકાવતો વહિ વહી, વીરામ લેના અલી;
 રાત્રીને દિન કોકિલો રવતણી, વૃધ્ધી કરંતો વળા;
 ધારી ધારિ ગતી હમેશ વિચરે, વીયોગિણી પાસરે;
 વેધી જીરપિડે અતી સમિરઆ, પામે નહી ત્રાસરે. ૧૫
 ગાઢી કુદ સુમાલતી હરિ નિસૂ, ચાર ફલી અમૃતે;
 ઓપીતી અસુમાર વિદ્રુમવળા, વૈદેહિ જીવા લતે;
 બાગો બેન છવાયલા દશ દિશે દર્શાય છે જોહ આ;
 વીયોગીણિ વનીતના ઉરતણા, વેધી ઢહે તેહ આ. ૧૬

સવૈયા.

કુન્દ લતા નિરખી નયને સખિ, કેમ નહીં નિજ દન્ત દુખાયે?
 પેખિ પ્રસૂન પ્રકાશિત માલતિ, કેમ ન નીજ ગિરાતુર થાયે?
 કેમ ચિરાય નહીં નિજનું ઉર, કોકીલ નારવ સૂણિ સદાયે?
 ચાર ફળા પડિતે નજરે પતિ, વીણુ પિડે ન દયાજન જસાયે. ૧૭

મનહર. (પ્રેાપિત નાયક,)

અરૂંન અરૂંન રંગિ, નવિન નવિન પત્ર;
 મોર તણા ગુચ્છ ગુચ્છે, આત્ર તર જુકિયા;
 મંદ મંદ મારતનિ, મંદ મંદ લહરીથી,
 મંદ મંદ ગતિ ધરિ, ધરિને હલકિયાં;
 ડાળિ ડાળિ પત્ર પત્ર, પીક સમુદાય મળા,
 મધુર ધ્વની ઉચારિ, વન વન રોકિયાં;
 વિરહિ પથિક દૃષ્ટી, પડે તેહ પર જિયાં,
 “આહ! મેનશર” કહિ, મુહિન અને તિયાં. ૧૮

સવૈયા. (એકાવલી અલંકાર બ્રાન્ત્યા પન્હુતી.)

કરિ સ્પર્શ પ્રસૂન તણો, ‘સરિતા’ નિરસ્તાન કરી સ્વછતાઘ ધરી;
 ધરિ ધીરિ ગતી હરિમાન મરાલનું, સુંદર સુંદર ઠાંમકરી;
 ફરિ ચંચળતાઘ અધીક ધરી, નિશદીન નિમ્નલય કાય ઠરી;
 ઠરિ શત્રુ સમીર મને શુંદમે, નસંયોગિ બળું છું વિયોગકરી. ૧૯

સવૈયા.

ચાર પ્રદોષ શશી કિરણો અતિ, નિર્ભગતા મયને સુખકારી;
 કોકિલ નાદ મધૂર, “સુમારત,” શીત સુગંધિ વહેશ્રમ હારી;
 બ્રંગ ગણો મદ મસ્તબ્બનીબનિ, રેણુ દિને ઉચરે ધ્વનિ સારી;
 એહ થકી અસરીર ઉદીપન, થાય, પતી ન મળ્યા
 સખિ પ્યારી. ૨૦

શાદુલ બિકીડિત. વૃ-ત.

ઈંદુની ઘુતિયે હરી યુવતિની, શ્રી મૂખ આભા અરે:
 વિદ્રમે અધરો તણી સુ સુખમા કુન્દે રદોની ખરે,
 ગીરાપીક રવે હરી, “શરિરની, સુગંધિ કંઠે હરી;
 આત્રે નાય સ્મૃતી દદ મન હરી, કામાગિન કાયેભરી. ૨૧

શિખરિણી વૃત્ત.

દિને સેવે સર્વે, ચરણ તર છાયા અતિ બલી;
તથા રાત્રી માંહી, શરવરિશ કિણું નિરમળી;
શિતાગારે રાખે, શયન કરવાનું પણ ખરે;
નિશાંકે દંપતી, અરસ પરસાલીંગન કરે. ૨૨

હરિગીત છંદ.

શ્રુતિ ઠાળ કટ્ટ વિશાળ સહિ, મે કાઢિયા સગની અરે;
પંચન્મ ઠાળ વસન્તનો, તે પણ ત્રિતે પ્રતિવિણુ ખરે;
સાહુ દંપતી સુખમાં વસે, થે લીન કેલીની વિખે,
નિરખી નિરખિ દુખ પામુ છૂં, રાત્રી દિનાંતરની વિખે. ૨૩
શુભ આમ્રવૃક્ષ વિપિન વિપિન, નવ પદ્મવે રાગ રહ્યાં,
તેની દ્વિપર પિક સમુદના, અતિ ગાઢ રવ ગાગ રહ્યા;
તે સહુતાં નિજ કાયમાં, અશરિર અતીશય પરવરે,
એવી વસન્ત પતી વિના, શીરીત જાય સખી અરે. ૨૪

શિખરિણી વૃત્ત. (સદેહ)

પક્ષાસો પુષ્પેથી, ભરિત અવરેખે નિજ પતી;
તથા વેલી પેખે, નવ પક્ષવને પુષ્પજ વતી;
કદી રોકાયેના, ઘડિભર વિદેશે સદાયરી;
પરંતુ એદેશે, અવર રત્ન હોશે ખર ખરી. ૨૫
મનો હારી મોરો, ભરિત સુરસાલો વિટપને;
વિલોકે વીદેશે, ઉપવન વને કોદિ સ્વપને;
પતી પાણી પીવા, ઉરથિ નવ વીદેશનુ ચહે;
પરંતુ એદેશે, અવર રત્ન હોશે ઉર કહે. ૨૬
ગિરા કોકાસોની, મધુર મધુ ત્યાંને થતિ હશે;
અસન્તી વાયુયે નિજનિ ગતિ ત્યાંને કરિ હશે;

નહીતો સૂ સ્વામી, અચુક અહિંયાં આવિજમજો;
વસન્તે વીદેશે, નથિજ, વસિયા કોઈજ પજો ! ૨૭

વસે સ્વામી તીયાં, ઉપવન વિકાશયાં નહિ હશે;
કિનાલાપી ગીરા, કરણુ નવ કાંઈ પડી હશે;
કદીકો કામાની, પ્રિતિનિ મહિસ્વામી કસિ ગયા;
વસન્તે તેવીના, ખચિતજ પિતાંબર નથિ રિયા. ૨૮

દોહરો.

હરિ સમિરથિ વપુધર, “વપૂ, પિક હરિ રવ મય જોહ;
કુલ સુગંધિ મય, “પતિવિના, વસન્ત વિતબ્યો તેહ. ૨૯

છતિ વસન્ત.

અથ ત્રિષ્મ.

વસન્તતિલકા વૃત્ત.

ભાનું સતપ્ત અતિને, હરિકૃષ્ણ વાયે;
રાત્રી વિશે શશિકરો, સુખ દાય થાયે;
માનુંનિ અંગ ભરતી, મત્રયા સમીને;
એ ત્રીષ્મ આવિ, પતિ નાવિમળ્યા ચુરીતે. ૧

ચામર વૃત્ત.

સોમ કીરણે વિભાવરી અતી ભરીતજો;
નીર યંત્ર સંગ ચન્દનાદિ લેપ શીતજો;
શીતશીત સુ પ્રસૂનના અપાર તરતો;
આત્રિ ત્રિષ્મમાં પુરુષ તાપ હારનારતો. ૨

સવૈયા (વાસકશય્યા.)

આખ ગુલાબનિ હોદ, ભરી વળી, યંત્ર સહીજ નાણા અતિ છોડે;
દ્વાર ખુલે ખસ ત્રાટિ કરી નિર; છાંટિ શયન સદન્તર દોડે;

સેજ બિછાવિ રહી સહજા વર યુંઠરિકેથિ અતૂસિત કોડે;
અત્તર અંગ સ્ત્રિ લેપિ ઉશીર, નિકેત અતી શયુગારતિ તોડે.૩

આમર વૃત્ત.

કચ ગન્ધ સાર પંકપંકથી ભરેલજે;
શીત સુમનોનિ માળ કન્ધરે ધરેલજે;
કાન્યની સહીત જે નિતાંગ પુષ્ટ નારિના;
પેખતાં હરાય મનકાં નકી વિહારિનાં. ૪

વસ્ત્ર જલથી નિતાંગ પુષ્ટને છુપાવતી;
પીત ઊરજે પ્રસૂન માળથી દિપાવતી;
કેશ તો સુગન્ધ નેદથી ધુપી છટા ધરી;
કામિની સ્વકથ તાપ હર્ષથી લિયે હરી. ૫

ઉપેદ્રવળા વૃત્ત. (વાસકશ્યા)

કેળી ગૃહે છાંદિ ગુલાબ વારી;
અંબુજથી સેજ ભલી સુધારી;
ત્રાડી ભિન્નવી ખસની સુરીતે;
પેખે પતી રાદ ઘણી સુપ્રીતે. ૬

મનહર છંદ.

શરિરથિ પરસ્વેદ, તણા પ્રવાહજ જોય,
તેથી કરીને વ્યાકુળ, થાય સહુ ઉરમાં;
સુન્દરી સંયોવનાંસુ, ગાઢ કચ વાળિ રોજ,
આછા આછાં અમ્બરને, ધારે પ્રેમ પુરમાં;
વારિથી ભરિત શુભ. વ્યંજન સમીર કરી,
સ્વામિને રિઝાવતી, રહે સદા હજૂરમાં;
નિશીમાં પતીનિ સંગ, અગાશીશયનકરી,
ગણે ન શ્રીષમ રતિ, તણા મગરમાં. ૭

• વસંત તિલકા વૃત્ત.

શોભીતિ શર્વરિ અતી, શશિની પ્રભાથી;
વીલાસિની નયનની, ગતિ વક્તાથી;
વીયોગિણી યુવતિના, ઉરને ન ચૂકે;
કન્દર્પકેરિ અગની, અતિ રોજ ફૂંકે.

૧૮

મનહર.

ગરમ ગરબ વાત, વાય દશ દિશ દાશી,
પરાગને કાશ ઉડે, અતિશય આજરે;
ધરણી તપેલિ ધણી, નિરખતાં નયનથી,
હર અકળાય અતિ, પ્રવાસિ તણાજરે;
વિપિન વિપીન ભાતુ, કરથી વનહિ રૂપ,
સરોવર સૂકિયાં, ન નિર આશ લેશરે;
તદપિ ઉરનિ વિશે, આશ ધારી ધારી અતી,
તૃષાતુર થઇ દોડે, હરણુ સમાજરે;

ત્રાટક વૃત્ત.

રવિ કિર્ણ થકી બળિ પાસુ મહીં,
નિજ આનન ઢાળિ અધીક અહીં;
રૂત ઝિખમિ વિહળ છેક બની,
શિખિની તળિ શાન્તિ લિયે સજની.

૧૦

સવિતા કર વનિહ સમાન થકી,
ચિત અંગ અતી પ્રજળેલ નકી;
નિલકંઠ ઉભા મુખ પક્ષ ધરી,
સ્વતળે અહિ તોપિ હણેન જરી.

૧૧

નિજ કર્મ રહીત તૃષાયિ હરી,
સવિલે મુખ હાંકિ રિયાજ ફરી,

નિરખે નયનેયિ મયન્દ અતા,
તદપી ન હજો નયિ એવિ મતી. ૧૨

અતિ શુષ્કિત કંક સલીલ વિના,
વનહીનિ સમાં કિરણો રવિના;
ભિતિ વીણુ સલીલનિ આશ મહીં,
હરિ પાસ ગયન્દ પળાય સહી. ૧૩

મનહર.

રવિના કિરણુ થકી. અંગથી બળેલ અતી,
દાદુર અપાર ભય, ભયથી ભરેલ છે.
પાંક વાળું પાણી તણ, કૂદ કૂદ કરી કરી;
છત્ર જાણિ ફણિ ફણુ, તળિયે ઠરેલ છે;
પાણી તણિ પ્યાસે અહિ, આતુર થયેલ અતી,
દાદુર પકડવાની, સુધી વિસરેલ છે.
કાદવ ઉખેડે અતી, મીનને ધ્રુગ્નવે ગળ;
કેળા કરી સરને, બગાડતાં ફરેલ છે. ૧૪

શીણુથી ભરેલ મુખ, ત્રપાથી આતુર ઉર,
મહીપી જળાશયોને, શોધે સજની અતી;
બળેલ તમામ ત્રણુ, વાત સાથ ઉડે અતી,
શુષ્ક જળ સ્થાન વન, ભૂમિ ત્રાસ આપતી;
પત્ર વિણુ પેખિ વેણિ, પક્ષિ ધાયે શેત્ર કુંજ,
સુરભી અપાર નિર, વિણુ વન ફરતી;
અહાહા! સજનિ આત્ર, ત્રિપમ કાળની માંહી,
પ્યારા પ્રાણુનાથ કિયાં હશે? શી હશે ગતી? ૧૫

ઉપેદ્રવજા વૃત્ત.

શિળા શયા સાજિ શિળે પલંગે;
શ્રિખંડ કાસ્મીર સુ લેપિ અંગે;
રતી રમીના પતિ સાથ પ્રેમે,
સખી વિતી જયજ શ્રિખ એ મેં ૧૬

વસંતતિલકા વૃત્ત.

શીતાલયે સજિશયા, અરવીદનાથી;
ભીંજવિ કાય નિજની શિતરાગનાથી;
આલીંગિનાય વપુથી, નવદાસિ મારી;
વીયોગ વેડિ શ્રિખમે, સહુ ધૈર્ય હારી. ૧૭

વસંત તલિકા વૃત્ત. (દિવાલિસારિકા.)

મધ્યાન્હ કાળ કુસમો, શૃણિ ધારિ શીરે;
ચન્દન કેસર અતી, ચરચી શરીરે;
સાડી સુવાસિત મયી, કૃપ શ્વેત ધારી;
દીવાલિસારિક સખી, વિચરે અપારી. ૧૮

સવૈયા. (મુગ્ધા વાસકશય્યા)

શિત આલય શીત પલંગ પરે, શિત સેજ ખિલાવિ રૂડી રીતથી;
શિત અત્તર અંદન અર્ચિ વપૂ, પતિ વાટ વિલોકિ રહી પ્રિતથી;
પરવેશ કર્યો પતિયે ગૃહમાં, વદિના શરમાઇ ગઇ ચિતથી;
જરિ વીચિ જરીક ઉઘાડિ ફૂગે, સ્ત્રિપતી નિરખાજ રહી પ્રિતથી. ૧૯

દાહરો.

સંધ્યા નિશિ શશિ કર સુમન, ચન્દન નિર સુખ કાર;
વળિ ગુરુ દિન શ્રિખિત સખી, વિત્યાવિષ્ણુ ભરથાર. ૨૦

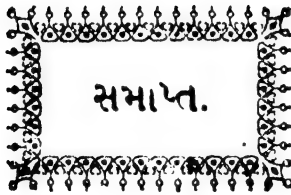
છતિ શ્રીખ.

અથ શ્રુતિ ક્ષણ.

દોહરા.

- પ્રયોજન દરશન વિષે, કિંચિત શ્રુતિ ક્ષણસાર;
 અવર આપું આદરશમાં, નિજમતિની અનુસાર. ૨૧
- રસિક પુરુષ વાંચેસુખે, સ્થિરરાખી નિજ ચિત્ત.
 રસાભાસ હૃદયે રુદ્રે, કાવ્યયિ જામે પ્રીત. ૨૨
- લઘુ અંથ દરશનમહી, અમિત કોશ આભાસ,
 જાણી ગુરુ અંથનિ મહી, અટકાયે નવ ખાસ. ૨૩

છતિ શ્રુતિક્ષણ.

કડણ શબ્દનો કોષ.

અ					
આલી	સખી	આગાર	... ધર.
અલી	સખી	આલય	... ધર.
ઓપે	શોભે	અવાસ	... ધર.
અતી	ધણું	અરણ્ય	... લાલ.
ઔકાશ	નવરાશ	અધર	... હોઠ.
આલા	કાન્તિ	અમંજન	... નાચાવિના.
અંબુદ	વાદળા	અંત	... છેડો.
અંબર	આકાશ,	અંક	... બાથ.
			[જિણા વસ્ત્રો.	અષ્ટ	... આઠ.
અવરેખી...	જોઈ.	અશરિર	... કામદેવ.
અપુર	મેસુમાર.	આશ્ર	... આંખા.
ઓધ	જયો.	આશુ	... દુહાધ.
અભિમાન	ગર્વ.	અમૃતે	... હરડેના
અમુમાર	ધણું.		[વૃક્ષે.
અંબુ	પાણી.	આનન	... મુખ.
અનંગ	કામદેવ	અવર	... ખીજું.
અંકુર	ટીશી.	આબ	... પાણી.
અકામી	શંકર.	આચ્છાં	... પાતળાં.
અકાલિકા	વીજળી	અહી	... સર્પ.
અશ્ર	વાદળાં	અરવિન્દ	... કમળ.
આસાપ	સુરનીલે	આલીંગિ	... લેટી.
અશુ	આંસુ.	અમ્યુજ...	... કમળ.
ઓષ્ટ	હોઠ.		ધ.
				ઈંદુ	... અંદ્રમા.

ધક્ષ ... શેરડી.
ધનૌમ ... બક્ષીસ.

ઉ

ઉઘમ ... ધંધો.
ઉમંગ ... ઉત્સાહ.
ઉર ... હૃદય.

[મન.

ઉપવન ... ગાંભપાસે
[નું જંગલ.

ઉચાટ ... ઉદાસ.
ઉધંધી ... સમુદ્ર.

ઉરોજ ... રતનો.
ઉડુપી ... માછલાં.

ઉળ્લુ ... ગરમ.
ઉળ્લુક ... ગરમ.

ક

કીડા ... રમત.
કામ ... સ્ત્રી. કામદેવ.

કામિનિ ... સ્ત્રી.
કનિષ્ઠિકા ... દયલી

[આંગળી

કુપ ... કુવો.
કોડ ... ઉમંગ.

કાળ ... વખત.
કાશિદ ... ખેપીયો.

કાશિદતાઇ ... ખેપું.
કોકીલ ... કોયલ.

કાશ ... ધાસ.
કનિષ્ઠ ... નાની.

કપ ... પાતળા.
કુસુમ ... પુષ્પ.

કંઠ ... કમળ.
કંદર્પ ... કામદેવ.

કરીણી ... હાથણી.
કાય ... શરીર.

કણ ... દાણા.
કુસમાકર ... વસંત.

કંપાવે ... ધ્રુજાવે.
કેલી ... રમત.

[કામક્ષીડા.

કપોત ... ગાલ.
કળથી ... યુક્તિથી.

કર ... હાથ.
[કિરણ.

કુસમાયુદ્ધ ... કામદેવ.
કુચ ... રતનો.

કામાંગ ... આંખા.
કુન્દ ... એ નામની વલી.

કામા ... સ્ત્રી.
કિલાણાપી ... બમર.

કરણ ... કાન.
કન્ધરે ... ગળે.

કાન્ચની ... કટિ
[મેખળા.

કેશ ... વાળ.
કુંજ ... મંડપ.

કસી ... બાંધી.
કામપ્રબોધી ... કામદેવને

[જાગૃત કરી.
ખ

ખાંભોખામ ... ઠેકાણે,
[ઠેકાણે.

ખગ	પક્ષી.	જલદ...	...	વાદળ.
	ચ		જનક...	...	ઉત્તમ
ગણુ	જથો.			[કરનાર.
ગીરીવર	પર્વત.	જલજ	...	કમળ.
ગુણી	ગવૈયા.	જમે	જાંમે.
ગતી	ચાલ.		ત	
ગુચ્છ	ઝુથ્ય.	તર	ઝાડ. વૃક્ષ
ગાઠ	ધારાં.	તડાપીકા	...	તળાવ.
ગમન...	...	જતું.	તમ	અધાર.
ગાદી	ધાટી.	ત્રશાતુર	...	ત્રશાથી
ગિરા	વાણી.			[આતુર.
ગન્ધસાર	ચન્દન.	ત્રણુ	ખડ.
	ધ		તીર કાઠો
ધડી	ધડિ.		થ	
		[ધડિયાળ.	થકી	ચાકી. થી
ધટા	જમાવ.		દ	
ધેલી	ગાંડી.	દિપાવળા	...	દિવાનીહાર.
	ચ		દક્ષ દર્શન.
ચાતક...	...	ખપેયા.	દાવ વન.
ચરણુ પમ.	દુશાલ...	...	ઝોઢયાની સાલ.
ચક્ષુ	આંખ.	દાદુર... દેડકા.
ચાર	પવિત્ર.	ધુતી	કાન્તિ.
ચકોર...	...	એનામ	દસન... દાંત.
		[નુંપક્ષી.	દુકુલ... વસ્ત્ર.
ચિરાય ફાટે.	દંપતી	...	સ્ત્રી. પુરુષ.
	છ		દહે	બાળે.
છવાયેલ	...	ઢંકાયેલ.		ધ	
છકીને	...	મસ્તચેને	ધામ ધર.
છકેલી...	...	મસ્તયથેલી	ધવલ...	...	ધોળું.
	જ		ધરિણિ	...	પૃથ્વી.
જામ	પહોર.	ધસે દોડે.

નિકેન	ધર.
નીલકંઠ	મયુર.
નવ	નવિન. નહીં
નિશી	રાત્રી.
નિશે	રાત્રે.
નિરદ	વાદળાં.
નિરોષ્ય	ઉનું પાણી.
નૌતમ	નવીન.
નિશંક	શંકારહીન.
નીર	પાણી.
નભ	આકાશ.
નિધી	સમુદ્ર.
નિગ્નલય	મારું ઘર.
નિતંબ	કટી, પશ્ચાત્
			[તમામ.

પથોધર	સ્તનો.
પ્રવ્રસી	મુસાફરી.
પથીક	વટેમાર્ગુ.
પ્રસૂન	પ્રણ-ફલ.
પિચ્છ	પીછાં.
પુલિન	રેતીવાળા
			[પ્રદેશ. કાંઠા.
પાંખે	વીના.
પાંસુ	ધૂળ. રજ.
પંકતી	હાર. માળા.
પ્રદોષ	સન્ધ્યા.
પ્રવક	અગ્રી.
પાવસ	ચોમાસું.
			[વર્ષાઋતુ.

પલાસ	ખાખરાનાં
			[વૃક્ષો.
પટ	વસ્ત્ર.
પંક	કાદવ.
પંકજ	કમળ.
પ્રિયમ	એનામની
			[દિશા.
પત્ર	પાંદડાં.
પુરપતે	શહેરનક
			[રાજ્યે.
પુર	શહેર.
પાક	પકવાન.
પ્રસ્વેદ	પરશેવા.
પીક	કોયલ.
પુંડરીક	કમળ
પીન	ઠઠીણ.
પળ	વખત. સમય.
પેખે	જુએ.
પ્રસારે	ફેલાવે.
પ્રભા	કાન્તિ.

ખંડુક	ખપેરીયાના.
			ખ [ફલ.
લુવન	ધર.
ભમાવે	અમિતકરે.
ભા	કાન્તિ.
બંગ	ભમર.
ભાંમિની	સ્ત્રી.
ભારકર	સુર્ય.
ભીતી	ભય. ખીક.
લુજંગ	સંધ.

મ

મંદિર	...	ધર.
મંજુ	...	મનોહર.
મંજુલ	...	પવિત્ર.
મારત	...	પવન.
મધુકર	...	ભમર.
મધુ	...	ભમર.
મૃદ...	...	હરપ.
માતા	...	મસ્ત.
મુદિત	...	હરપિત.
મીન	...	માછતાં
મલાર	...	એનામનોરાગ.
મન્મથ	...	કામદેવ.
મહતાર્ધ	...	મોટાઇ.
મન્દ	...	ધીરી.
મૃગ	...	હરણ.
મંહીશી	...	ભેંશ.
મહી	...	પૃથ્વી.
મેન	...	કામદેવ.

યુ

યુવતી	...	સ્ત્રી.
-------	-----	---------

ર

રાજે	...	શોભે.
રજની	...	રાત્રી.
રત્ની	...	પ્રીતી.
[જરા.કામકોડા.		
રાગ	...	ગાવાનારાગ.
રવ	...	સ્વર.
રદ	...	દાંત.
રસાક્ષ	...	આંખા.
રૂધીર	...	સુંદર.

રૂધીર કેસર.

લ

લક્ષ્મી	...	શોભે.
લતી	...	વેલી.

વ

વામની	...	સ્ત્રી.
વીમૂખ	...	જુદ્ધપડવું.
વીરામી	...	વિરામપામી.
વિરહ	...	જુદ્ધાઇ.
વ્યથા	...	પીડા.
વ્યતીત	...	વીતાવે.
વિભાવરી	...	રાત્રી.
વિતાવતી	...	ગાળતી.
વાપી	...	વાવડી.
વાટિકા	...	વાડી.
વિકાશી	...	ખસીલી.
વીન્નરિત	...	ચાલતાજતા.
વર	...	શ્રેષ્ઠ.
વારીઠ	...	મેઘવાદળ.
વાંચીજ	...	કમળ.
વારી	...	પાણી.
વસુધા	...	પૃથ્વી.
વસુમતી	...	પૃથ્વી.
વપુ	...	શરીર.
વનહી	...	અમી.
વીટપ	...	વૃક્ષ.
વસુ	...	દેવ.
શ		
શશી	...	ચંદ્રમા.
શશીકર	...	ચંદ્રકિરણ.
શર્વરી	...	રાત્રી.

શર્વરીશ	...	ચંદ્રમા.
શિખિ મોર.
શિખંડિ મયુર.
શિશીર	... ઠંડું	રતુનામ.
શીતસમીર	...	ઠંડો પવન.
શુષ્ક... સુકાવું.
શંક પહાડ.
શદ્દંડ	...	શરદ રતુનો
		[ચંદ્રમા.
શંખાલિની નદી.
શય્યા પથારી.
શયન પથારી.
શીંગા... ઠંડી.
શીંગે પત્રંગે...	...	ઠંડે પત્રંગે.
શીતાલયે	...	ઠંડે ઘરે.
શીત સુમનો...	...	ઠંડા પુષ્પ
શંત્ય... ટાઢ.
શંત્યહરણી	...	ટાઢહરેતેવી.
શૃંગી માળા.
શ્રિખંડ	...	ચંદન.
		સ
સમીર	...	પવન, વાયુ
સરોજ	...	કમળ.
સરિતા	...	— નદી.
સર	તળાવ.
સરિ... નદી.

સુખં સાદીન..લાલ સાદીન	
સુખં લાલ
સુરભી	.. સુગન્ધિવાળું
સેજ શય્યા, જર.
સુગન્ધાદી	... સુગંધિવાળા.
સલીલ	... પાણી.
સલીલસુતો	... કમળો.
સદન	... ઘર.
સદનાંતર	... ઘર અંદર.
સતત	... તપાયમાન.
સારસ...	એનામના પક્ષી.
	હ
હીમન્ત	... રતુનું નામ.
હીમ તાઢ. બરફ.
હંસ જીવ. સુર્ય.
હારી હરી.
હરીસમિરથી	... ચંદ.
	[નના વાયુથી.
હરી ...	ખપૈયા. સિંહ,
	[ભમર.
હરિઉષ્ણુ	... ગરમ વાયુ.
	ક્ષ
ક્ષત ચિન્હ.
ક્ષિતિ...	... પૃથ્વી.
ક્ષીણતા	... ઘટારો.
ક્ષેત્ર ખેતર.

અગાઉ આશ્રય આપી ગ્રાહક થનાર સદ્ગ્રહરથોના

મુખારક નામો.

મુંબઈ

- ૨૫ શાસ્ત્રી મણીશંકર પ્રાણશંકર.
૧૧ સોની આત્મારામ પરપોતમ.
૧૦ સાદરલાલ સવાઈલાલ.
૫ પટવારી મોહનલાલ બીખાભાઈ. બી
૫ બેશી આપશી ચતુરભુજ લગ્ન.
૩ રા. રા. માસ્તર ડાયાભાઈ રૂડાભાઈ.
૨ શા. રામદાસ જીવણદાસ તા. અલીભાઈ.
૨ સોની તુલશીદાસ ગીગા.
૨ કંસારા પુરપોતમ વેલજી.
૨ ભાવસાર કેશવ ખુશાલ.
૨ ઠઃ પ્રાગજી કરશનદાસ.
૧ સોની હગન મેઘજી.
૧ સોની રામજી રાણા.
૧ સોની પુરપોતમ માલા.
૧ સોની કદયાણુજી નરશી.
૧ સોની માધવજી મુળજી.
૧ સોની ગોવીંદ નારણ.
૧ સોની શાંમજી ભગવાન.
૧ ભાવસાર જીવણ પરપોતમ.
૧ ભાવસાર હમુલાલા.
૧ ભાવસાર નારણ બીખા.
૧ દુલભ ભાઈ ગુલામ.
૧ વિપ્રટોપાણુ જીવરામ.

- ૧ શા. તુંજશીદાસ હરકીશનદાસ પારેખ.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી પરશોતમ શવજી.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી મોરારજી હંસરાજ.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી આંબા હંસરાજ.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી ભાણુજી જેઠા.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી રંગીલદાસ શીવજી.
- ૧ ભાવસારે કાયા જગજીવન
- ૧ અમ્હક્ષત્રી કરશનજી ઐધવજી.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી રામજી ગોવીંદ.
- ૧ ભાઈ જીવન આવા.
- ૧ ઠ. ભાણુજી રતનશી.
- ૧ શા. ભગવાન દામોદર.
- ૧ ઠ. શંભુરામ હરજીવન.
- ૧ છબીલદાસ રાંમદાસ શરાફ.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી કાનજી મીઠા.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી ધનજી મીઠા.
- ૧ કંસારા નરભેરામ વજ્રલુપજી
- ૧ સુવાર નરોત્તમ પરજી.
- ૧ છબીલદાસ ત્રીભોવનદાસ.
- ૧ ઠ. વીરજી કાયા
- ૧ અમ્હક્ષત્રી નારણજી વાલજી.
- ૧ શા. મોહનલાલ પંડુદાસ,
- ૧ શા. મૂળજી જાદવજી.
- ૧ ભગવાનદાસ ધનજી વર્મા.
- ૧ મારતર દેવશંકર દોલતરાંમ જાની.
- ૧ શામરાવ નિન્તામન જોરે.
- ૧ માણુકલાલ રાંમજી ફેટેઃઆરી.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી વીઠલદાસ જીણાભાઈ. જરીવાલા.
- ૧ ઠ. દેવજી ત્રીકમજી આંક રખરેજીએઠ.
- ૧ વીપ્ર રામદાસ જેઠાભાઈ.
- ૧ ભા. હીરજી દામોદર.
- ૧ પારેખ. ડાહ્યાભાઈ વાલજી.

- ૧ અમ્હક્ષત્રી ચતુરભુજ પ્રેમજી.
- ૧ કદયાણજી જગજીવન.
- ૧ ઠ: વીરજી પરષોતમ.
- ૧ મયાશંકર મોતીરાંમ.
- ૧ જ્નેશી શીવલાલ મોરારજી.
- ૧ ઠ: ગોવીંદજી મુળજી.
- ૧ હસુદ્ધઅક્ષી ગુલામહુસેન.
- ૧ લલુ ગગાદાસ.
- ૧ વીરજી ત્રીકમજી.
- ૧ ઠ: વીઠજી ધનજી.
- ૧ કશળચંદ કમળશી.
- ૧ ચતુરભુજ પરષોતમ.
- ૧ દેવશી નરશી.
- ૧ અબદુલ કાદર ચાંધભાઈ હકીમ (સુરતવાળા.)
- ૧ ભણુસાળી ખટાઉ માધવજી.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી ધરમશી મુળચંદ.
- ૧ કંડોળાયા બેચર પરષોતમ.
- ૧ જહાંગીરજી હીરજીભાઈ તખાક.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી લાલજી તેજપાળ.
- ૧ જ્નેશી દયાળ વાજજી.
- ૧ ઠ: રાયશી પરષોતમ.
- ૧ ઠ: કરશનદાસ નથુ.
- ૧ ઠ: પરભુદાસ બવાનજી.
- ૧ શા. સોનાચંદ ભુકનદાસ.
- ૧ ભાઈ કરશનદાસ શવજી જ્નેગી (વેરાવળ.)
- ૧ ભૈયારામપ્રસાદજી બાલાજી.
- ૧ ઠ: હરજીવન રામજી.
- ૧ ઠ: ગોવરધન કેસવજી.
- ૧ ઠ: તુલશી લક્ષા.
- ૧ મી મોતીરામ ધેલાભાઈ.
- ૧ જ્નેતીબા ભાગોજી રેજેકર.
- ૧ અમ્હક્ષત્રી દામોદર ખીમજી (મંજેવડી)

૧ ઠ: ખીમજી જાદવજી.

પૌરખંદર

૨૫ અ.ક્ષ. પુરષોત્તમ પ્રાગજી. ! ૧ અ.ક્ષ. લાલજી ડોસા.

૧ અલ્લક્ષત્રી કરશનજી ત્રીકમજી

૧ અલ્લક્ષત્રી ઓધવજી શામજી.

૧ અમ્હક્ષત્રી છગન ભાણુજી સયા.

(ભાઈ હંસરાજ ઓધવજી તરફથી.)

બામરા.

૧ શ્રિ મુકુંદ ગ્રંથાલય. હ.વ.હ.

૧ રા. રા. મણીલાલ મોતીચંદ.

૧ રા. રા. કેસવરાવ ગણપતરાવ.

૧ રા. રા. કાનજી પોપટ.

૫ રા. રા. જયંતીલાલ ચુનીલાલ, બકસી.

૧ રા. રા. નરસીંહ પોપટ.

૧ અમ્હક્ષત્રી વનમાળી ધરમશી.

૧ ઠ: ગોકળદાસ જમનાદાસ.

૧ ભાઈ. હરીમ ઈ કડવા.

અમદાવાદ

૫ અમ્હક્ષત્રી ગોપાળ જેઠા.

૧ અમ્હક્ષત્રી ગોકળ વીરજી.

૧ અમ્હક્ષત્રી નરોત્તમદાસ અમથારામ.

અમરેલી

૧ સોની દાના હમીર.

૧ સોની સુંદરજી પુરષોત્તમ.

૧ જીવા મેરામ સોની.

૧ શંઘવી નંદલાલ જેરાજ.

૧ શા દામોદર ફરજી.

૧ ભાઈ કાળીદાસ દેવચંદ તથા મિત્ર ડોસાવીરજીને ભેટ

૧ રા. રા. કાળીદાસ ત્રીકમજીને ભેટ.

૧ રા. રા. માધવરાવ ચઢવાણીને ભેટ.

કુંડલા

૧૦ રા. રા. મુગટલાલ પ્રાણશંકર.

મહુવા

(સોની દેવરાજ રાણા તરફથી.)

- ૫ સોની દેવરાજ રાણા.
 ૧ સોની રણછોડ જોરામ.
 ૧ સોની વીઠલ ગોવીંદ.
 ૧ સોની છગન ઘેલા.
 ૧ રા. રા. અમ્હક્ષત્રી ભાણુજી કેસવજી.
 ૧ સોની રામજી હમીર.
 ૧ શા પરશોતમ અંદરજી.
 ૧ ખત્રીલીલા ધર અમરશી.

પાટણ

- ૧ સાર્ડશરા. અંબાલાલ ઉમેદરામ.
 ૧ ગાંધી કચરાલાલ જોહાભાઈ.
 ૧ સાર્ડશરા. ડાહ્યાચંદ નાનચંદ.
 ૧ સાર્ડશરા. મંગળ ભાઈચંદ.
 ૧ સાર્ડશરા. માધવલાલ લક્ષ્મીચંદ.

હુળવદ

નંદવાણા જીવરામ મોતીરામ તરફથી.

- ૧ પ્રભાશંકર રતનજી ઉપાધ્યાય.

લખતર

- ૧ કૃષ્ણાશંકર વીં છગનલાલ રાવળ.
 ૧ ઉમીયાશંકર હીરજી.

જામનગર

- ૧ પંડયા હિરાલાલ માધવજી.

ઘોરાજી

- ૧ અમ્હક્ષત્રી ડોસા દેવજી.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી જગજીવન કરશનજી.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી ચાંપશી ખીમજી.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી દામોદર નાથા (ડુગર.)

લીંબડી

- ૧ અમ્હક્ષત્રી હંસરાજ વાલજી.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી જોશંગ પ્રેમજી.

- ૧ અમ્હક્ષત્રી વાલજી ખીમજી.
 ૧ વાળંદ બાવલ કરશન.
 કરંચી
 ૧ ઠ: ગોપાળજી ખીમજી.
 વંથળી
 ૧ અમ્હક્ષત્રી મુળજી હંસરાજ.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી હંસરાજ રામજી.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી લાલજી રામજી.
 અંજર
 ૧ શા. સાકળચંદ બાણજી.
 ૧ ઠ: ગોઠળદાસ પરમાણુંદ (કસોદ.)
 ધોડકડવું.
 ૧ અમ્હક્ષત્રી દેવજી કડવા.
 ભુજ
 ૪ નેરાદી જીવરાજચનાં
 ૧ જાની શીવદાસ તુળજરામ.
 પ્રભાસપાટણ.
 ૧ કંસારા મુળચંદ યોધવજી.
 ૧ શા. દેવીદાસ કુબેર (શિહોરવાળ.)
 ૧ લુવાર રામજી ઠલ્યાણ.
 ૧. અમ્હક્ષત્રી નારણજી ગોપાલજી.
 ૧ શા. શીવલાલ પિતાંબર.
 ૧ સોની પ્રાગજી રતનશી.
 ૧ સોની કરશનજી પ્રાગજી.
 ૫ અમ્હક્ષત્રી મેધજી નેતશી.

મુ'બદ.

જાહેર ખખર.

આ કાન્તગુમા નામનું પુસ્તક મેં પ્રથમ પ્રયાસે પ્રગટ કર્યું છે. તેની અંદર કાવ્યાલંકૃતિ નેમજ કવિત્વની કલમાધુર્યતા સારી સમાયેલી છે, એમ કેટલાક વાંચનકારોના કેવામાં આવ્યું છે, એટલુંજ નહીં પરંતુ વાંચન સમયે વાંચન કારનાં નેત્રોએ કર્તા શ્રીતાના અંતઃકરણને ખાતરી કરી આપી છે. જેઓને એ પુસ્તક જોઈએ તેમણે નિચેને શિર નામે પત્ર દ્વારાયે લખી મોકલવું. રોકડે તથા વેદ્યુપેખલથી મોકલવામાં આવશે. કિંમતથી પોપ્ટેજ જુદુ. દસ નકલ રાખનારને એક નકલ વધારે આપવામાં આવશે.

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું.

મુખ્યઃ— ખારકોટ ખારભાઈના મોહલમાં ભીમ સરાઈની જોડમાં દામોદર હરીશંકરના માળાગ ચોથે મળશે. અંચક્તી પાસેથી.

અમરેલીઃ—સોની કાનજી મળજી. કેઃ માંડવી પાસે કંસારા ખાતર.

